

Verzuring

ROB S.E.W. LEUVEN, 1988. *Impact of acidification on aquatic ecosystems in the Netherlands - with emphasis on structural and functional changes.* Proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen. Met Nederlandstalige samenvatting.

Niet alleen op de hogere zandgronden, maar ook in sommige duingebieden (b.v. op de Waddeneilanden) trefden we kalkarme wateren aan. Deze wateren zijn zeer gevoelig voor de toenemende vervuiling van ons milieu met verzurende stoffen. In dit proefschrift komen verschillende aspecten van dit milieuprobleem aan de orde (zie ook: DUIN 1988 nr. 2/3 pagina 52 en 53).

Vogels Berkheide

G. VAN OMMERING (m.m.v. B.J.M. TER HAAR), 1988. *Vogelpopulatie-onderzoek Berkheide - jaarverslag 1987.* Uitgave: Werkgroep Berkheide. Te bestellen door overmaking van f6,- op giro 3877722 van de Werkgroep Berkheide te Leiden.

Steeds meer vogelwerkgroepen houden zich tegenwoordig niet meer bezig met het inventariseren van vogels, maar met het uitvoeren van vogel (populatie)onderzoek. Zo ook de Werkgroep Berkheide volgens de titel van haar onlangs verschenen jaarverslag. In hoeverre deze titel de werkzaamheden van de Werkgroep dekt laat ik hier in het midden, wel moet gezegd, dat de kwaliteit van het jaarverslag goed is. Kort en bondig worden de resultaten over 1987 gepresenteerd en wordt in een aantal figuren het aantalsverloop van enkele soorten over de afgelopen 11 jaar gepresenteerd.

Milieu 1987

CENTRALE RAAD VOOR DE MILIEUHYGIENE i.s.m. NATUREBESCHERMINGSRAAD, 1988. *Milieu van jaar tot jaar, 1987.* ISBN 90-12-05886-4. Uitgever: SDU, 's-Gravenhage.

Ieder jaar publiceert de Centrale Raad voor de Milieuhygiene een overzicht van de toestand van het milieu in Nederland. In dit jaarboek komt het nationale en het internationale milieubeleid

aan de orde en wordt de ontwikkeling geschetst van natuur en landschap, water, bodem, lucht, geluid en afval. Ten aanzien van de duinen wordt bijvoorbeeld melding gemaakt van de overdracht van het Steelduinse Bos aan het Zuidhollands Landschap, de aanwijzing van het duingebied "Walcherse Manteling" als beschermd natuurmonument en de acties van de Stichting Duinbehoud tegen golfbanen in de duinen.

Oecologische Flora

E.J. WEEDA, R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA, 1988. *Nederlandse Oecologische Flora - wilde planten en hun relaties 3.* Uitgave: IVN i.s.m. VARA en VEWIN. ISBN 90-6301-021-4. Te verkrijgen in de boekhandel of via giro 347147 van het IVN te Amsterdam voor f75,- (IVN-leden f59,50).

Na de delen 1 en 2 is op donderdag 15 september het derde deel van de Nederlandse Oecologische Flora officieel gepresenteerd. Dit deel beschrijft weer een groot aantal plantenfamilies, waaronder de Heidefamilie, de Gentiaanfamilie, de Ruwbladigenfamilie, de Lipbloemenfamilie, de Helmkruidfamilie en de Kamperfoeliefamilie. Per soort wordt een schat aan informatie geleverd over uiterlijk, milieuvoorkeur en voorkomen met andere planten- en diersoorten. Het geheel is weer uiterst verzorgd met tekeningen en foto's.

Wie teleurgesteld denkt dat dit het laatste deel is uit deze schitterende serie hoeft niet te wanhopigen. Als het aan de schrijvers ligt komt er een vierde deel met onder andere de Compositiefamilie, maar dan moet deel drie wel eerst snel uitverkocht zijn.

Schapenwei

MARTIN DE JONGE, 1988. *Pompen of verzuipen - een onderzoek naar veranderingen in het grondwaterregime van het duingebied op de punt van Voorne.* Doctoraalverslag Cultuurtechniek Wageningen. In 1974 werd, ten gevolge van een duinverzwaring, de vrije waterafvoer van de Schapenwei op Voorne naar zee afgesloten. Via eenemaal wordt sinds die tijd overtollig neerslagwater afgevoerd naar het Breede Water. In onderhavige studie zijn de hydrologische gevolgen van deze ingrepen geanalyseerd met als conclusies, dat de grondwaterstand in winter en voorjaar in het grootste deel van de Schapenwei is gestegen en dat de kwel van (voedselrijk) water vanuit het Breede Water is toegenomen.

Onderzoek PWN

PROVINCIAAL WATERLEIDINGBEDRIJF VAN NOORD-HOLLAND, 1988. *Nieuwsbrief nr. 5.*

Naast een uitgebreid overzicht van alle lopende en onlangs afgesloten onderzoeksprojecten bij het PWN staat in Nieuwsbrief nr. 5 een kort verslag van drie onderzoeksprojecten. Het eerste project gaat over konijnentellingen in de duinen met als doel om aantalsveranderingen in de tijd te achterhalen en gegevens te verzamelen over voortplanting en wintersterfte. Het tweede project betreft enkele experimenten met het beheer van vruchtbare duinvalleien (o.a. Reggers Sandervlak, Kokkendal, Hoepvallei, Watervlak, Vennewater). Het derde project betreft een maai-experiment in het Reggers Sandervlak en de invloed daarvan op de ontwikkeling van biomassa en soortensamenstelling.

Erosie

R.M. HULSHOFF & P.D. JUNGERIUS, 1988. *Erosie in de duinen bij Bergen aan Zee - de samenhang tussen geomorfologische processen, bodem en vegetatie.* In: *Landschap 1988 nummer 2.* Wind en regenwater kunnen erosie veroorzaken in de duinen. In deze publikatie maken de schrijvers duidelijk hoe deze beide vormen van na-

tuurlijke erosie samenhangen met de vegetatiebedekking en het humusgehalte van de duinbodem.

Insekten

A. KOSTER, 1988. *Insektenbeheer.* Wetenschappelijke Mededeling KNNV nr. 187. Te bestellen door overmaking van f15,- (leden KNNV f10,-) op giro 13028 van de KNNV te Hoogwoud.

Insekten zijn in de natuurbeheer en het natuurbeheer vaak een ondergeschoven kindje en voor veel mensen alleen maar lastig. In deze publikatie worden verschillende aspecten van het insectenleven belicht en worden suggesties gedaan voor het afstemmen van natuurbeheer en andere menselijke activiteiten op de bescherming van insecten. Hoewel de tekst over het algemeen goed leesbaar is, wordt het de lezer niet echt makkelijk gemaakt door een overdadige hoeveelheid literatuurverwijzingen in de tekst.

Vogels Meijndel

H.P. VAN DER MEER, J.P. OPPENTOCHT, H. WANDERS & G.F. WILMINK, 1988. *Vogelonderzoek in Meijndel - jaarverslag 1987.* Uitgave: Vogelwerkgroep Meijndel & Meeuwengroep Meijndel. Naast een uitgebreide rapportage over de resultaten van de vogelinventarisaties van beide vogelwerkgroepen, bevat dit jaarverslag ook informatie over andere fauna en flora in de duinen. Korte paragrafen worden besteed aan waarnemingen van insecten, amfibieën, reptielen, zoogdieren en planten.

Buitenland

D.T.E. VAN DER PLOEG, 1988. *Botaniseren in het buitenland - flora's en plantenboeken.* Landschapsoecologische Streekbeschrijving Buitenland nr. 2. Te bestellen door overmaking van f15,- (leden KNNV f10,-) op giro 13028 van de KNNV te Hoogwoud.

Voor (amateur) botanici die ook de plantenwereld buiten de Nederlandse landsgrenzen tot hun werkgebied rekenen is dit een ideaal boekje om een volgende buitenlandse reis voor te bereiden. Op

overzichtelijke wijze worden honderden floristische naslagwerken van over de hele wereld kort besproken.

Mossen

R.M. BONS, G.M. DIRKSE & K.W. VAN DORT, 1988. *Bosmossen. Wetenschappelijke Mededeling KNNV nr. 187. Te bestellen door overmaking van f15,- (leden KNNV f10,-) op giro 13028 van de KNNV te Hoogwoud.*

In dit determinatie-werkje wordt die groep mossen behandeld die te vinden is in het bos op de grond, op dood hout of op de boomvoet. In de duinbossen zijn dit met name soorten die thuishoren in het zgn. "brandnetelbostype" zoals Gewoon Dikkopmos en Fijn Laddermos.

Verbindingswegen.

D. LOGEMANN & E.F. SCHOORL, 1988. *Verbindingswegen voor plant en dier. Reeks Natuur en Milieu, nr. 23. ISBN 90-70211-38-6.*

Dit boekje gaat over de elementen in het landschap die door planten en dieren worden gebruikt om zich te verplaatsen en te verbreiden. Voorbeelden van deze landschapselementen zijn bosjes, houtwallen, poeltjes, slootkanten en rietzomen. Allemaal kleine stukjes natuur die planten en dieren soms nodig hebben om zich te verplaatsen, bijvoorbeeld om van het broedgebied te komen naar het gebied waar voedsel gevonden wordt. In dit boekje wordt ook de achteruitgang van deze verbindingswegen beschreven. Enerzijds door het verdwijnen ervan, maar anderzijds ook door het slechter functioneren ervan door het opwerpen van barrières als snelwegen.

Vogelnamen

L. VAN DUUREN, E.J. VAN IJZENDOORN & E.R. OSIECK, 1988. *Voorlopige Nederlandse naamlijst van holarctische vogels. Uitgave: Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist. f14,-.* De eerste vraag die u zich bij het lezen van deze titel stelt is: wat zijn holarctische vogels? Welnu, dat zijn zo'n beetje alle vogels die op het hele noordelijk

halfmond voorkomen. In dit boekje worden al deze vogels (1950 stuks) voorzien van een officiële Nederlandse naam.

Freatofyten

G. LONDO, 1988. *Nederlandse freatofyten. Pudoc, Wageningen. ISBN 90-220-0940-8. f35,-.*

Freatofyten zijn, volgens de schrijver van dit boekje, plantensoorten die in een bepaald gebied in hun voorkomen uitsluitend of voornamelijk beperkt zijn tot de invloedssfeer van het freatisch (grond)water. In dit boekje worden de principes besproken van de invloed die het (grond)water kan hebben op de plantengroei. Aan het slot van het boekje wordt een lijst gepresenteerd van alle Nederlandse plantensoorten met een aanduiding of deze soort behoort tot de freatofyten danwel tot de hydrofyten (waterplanten), de halofyten (zoutplanten) of de afreatofyten.

Zuid-Kennemerland

JOS KLUITERS (met foto's van FRITS VAN DAALLEN), 1988. *Zuid-Kennemerland natuurlijk. Schuyt & Co, Haarlem. ISBN 90-6097-230-9. f55,-.*

Naast excursies, lezingen en een tentoonstelling is in het kader van de manifestatie "Zuid-Kennemerland Natuurlijk" ook een schitterend boek uitgegeven. Een boek waarin in woord en beeld de schoonheid van een karakteristiek stukje van het Nederlands landschap wordt beschreven. Het boek begint met enkele rijk geïllustreerde verhandelingen over het duingebied tussen IJmuiden

en De Zilk met zijn schitterende flora en fauna. Hierbij beperken de samenstellers van het boek zich niet tot het beschrijven en in beeld brengen van al het moois van de duinen in Zuid-Kennemerland, maar wordt ook aandacht besteed aan de problematiek rond de waterwinning en de recreatie in de duinen. Een tweede deel van het boek beschrijft de oude landgoederen langs de duinen, zoals het landgoed Elswout of Huis te Vogelenzang. Een derde deel van het boek handelt over een ander stukje karakteristiek Nederlands landschap: de polder met zijn sloten, vaarten en weidevogeis.

Tot slot worden in het boek enkele paragrafen gewijd aan de natuur die te vinden is in de meer bebouwde gebieden van Zuid-Kennemerland.

Internationale betekenis

Nederlandse duinen

W.J. WOLFF (red.), 1988. *De internationale betekenis van de Nederlandse natuur. RIN-rapport 88/32.*

Het gehele Nederlandse duingebied is uit botanisch oogpunt van grote internationale en nationale betekenis. Het is uniek in zijn variatie en in de nog aanwezige vegetatiekundige en floristische waarden. Aldus één van de conclusies van het Rijksinstituut voor natuurbeheer in een onlangs verschenen rapport. R.I.N.-medewerker dr. W.J. Wolff voerde de redactie over het rapport "De internationale betekenis van de Nederlandse natuur", waarin de belangrijkste landschappen en diergroepen de revue passeren. De mate waarin deze van betekenis zijn, wordt bepaald aan de hand van een groot aantal criteria, bijvoorbeeld de aanwezigheid van zeldzame soorten of milieutypen. Dr. D.C.P. Thalen stelde het hoofdstuk over de duinen samen. Hij put voor een aanzienlijk deel uit eerder in DUIN verschenen artikelen van dr. J. de Molenaar (3) en uit een artikel van de onderzoekers Bakker en Doing (2). De R.I.N. conclusies komen daar in grote lijnen dan ook mee overeen. Zij wijzen er ondermeer op, dat tweederde van de Nederlandse flora in het duingebied wordt aangetroffen, terwijl ruim 9% (ca. 125 soorten) er uitsluitend of voornamelijk toe beperkt is.

Ze besluiten met de konstatering, dat er ook in ons land in toenemende mate sprake is van verlies van duingebied en van de natuurwaarden in dit duingebied.

Literatuur:

1. M.J. ADRIANI & E. VAN DER MAAREL (1968). Voorne in de branding. Stichting Wetenschappelijk Duinonderzoek, Oostvoorne.
2. T.W.M. BAKKER & H. DOING (1987). De Nederlandse kustduinen. Duin 10 (1/2): 34 - 41.
3. J.G. DE MOLENAAR (1986). De betekenis van de Nederlandse duinen in enige cijfers. Duin 9 (2): 42 - 44.

Schouwen-Duiveland

JAN-WILLEM VERGEER, COR BERREVOETS, GERARD JANSE & TED J.C. SLUIJTER, 1988. *De broedvogels van Schouwen-Duiveland in 1987. Uitgave: Vogelwerkgroep Schouwen-Duiveland, rapport nr. 4.*

In een rapportje van bijna 40 pagina's doet de Vogelwerkgroep Schouwen-Duiveland verslag van haar werkzaamheden over 1987. Naast alle cijfertjes over de vele vogelsoorten worden ook toelichtingen gegeven over enkele specifieke gebieden die zijn geïnventariseerd.

Romeinen in de duinen

J.A. WAASDORP & K. ZEE, 1988. *De vergeten verzamelingen van Ockenburgh - Romeinse vondsten uit 's-Gravenhage. Uitgave: gemeente Den Haag, VOM-reeks 1988 nr. 4. f7,50.*

Vijftig jaar geleden werd op een duinterrein bij Ockenburgh, daar waar nu de camping ligt, een Romeins dorpje opgegraven. Dit allereerste graafwerk werd verricht door dr. J.H. Holwerda, die deze vindplaats niet al te interessant vond. Pas sinds kort is al het materiaal met het daarna gevonden materiaal samengebracht waaruit naar voren kwam, dat op deze plaats wellicht ook een Romeinse militaire vestiging heeft gelegen. In het boek "De vergeten verzameling van Ockenburgh" wordt al dit materiaal getoond en toegelicht.

Marc Janssen